

Náučný chodník Šomoška

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Lučenec
Geomorfologická jednotka:	Cerová vrchovina
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Cerová vrchovina a národná prírodná rezervácia Šomoška
Prístup:	vlak a bus Šiatorská Bukovinka a 2 km pešo po zelenej turistickej značke; z maďarskej strany: obec Somoskő
Východisko:	Šiatorská Bukovinka, rázc. Šimonova veža, resp. vstupný objekt náučného chodníka pri parkovisku
Trasa:	Šiatorská Bukovinka, vstupný objekt náučných chodníkov - dolina Šiatorského potoka - kamenné more a vodopád - hrad Šomoška
Dĺžka, prevýšenie:	1,6 km, prevýšenie 100 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná, miestami stredne náročná trasa (najmä po dlhotrvajúcom daždi)

Zameranie chodníka: prírodovedné, ochranárske, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, peší, líniový, obojsmerný, **letný** (apríl - október 8 - 21 h; pozri poznámku nižšie)

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie po zelenej turistickej značke.

Rok otvorenia: 1991; 1995 rekonštrukcia hate, 1996 osadenie lavičiek, 2000 úprava prístupovej cesty, parkovisko, vstupný objekt, úprava vstupu na hrad a i.

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave, chodník pravidelne udržiavaný.

Textový sprievodca: sprievodca Náučný chodník Šomoška (2000)

Kontakt: OObecný úrad Šiatorská Bukovinka, Šiatorská Bukovinka 41, 985 58 Radzovce, tel. 047 / 4491 154; ŠOP SR, Správa Chránenej krajinej oblasti Cerová vrchovina, Železničná 31, 979 01 Rimavská Sobota, tel. 047 / 5634 948

Poznámky: (1) Náučný chodník je prístupný v apríli až októbri denne od 8 do 21 h. Mimo uvedeného termínu a času treba návštevu vopred dohodnúť s Obecným úradom v Šiatorskej Bukovinke. (2) Vstup na náučný chodník je za symbolický poplatok. (3) Možnosť lektora na vyžiadanie na ŠOP SR, Správa CHKO Cerová vrchovina (kontakt vyššie). (4) Východisko je spoločné aj pre náučný chodník Kameňolom Mačacia. (5) Tabule upozorňujúce na náučný chodník sú aj pri štátnej ceste a pri vstupe na hradný vrch z maďarskej strany.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Šiatorská Bukovinka. Obec v Cerovej vrchovine na juh od Filákova neďaleko slovensko-maďarskej štátnej hranice, ktorá vznikla v roku 1959, kedy sa z chotára severne ležiacich Radzoviec odlúčili osady Šiatoroš a Bukovinka a založili samostatnú obec. Osada Šiatoros (maď. Sátoros) vznikla v 2. polovici 18. storočia na mieste, kde - podľa miestnej tradície - pri ceste, vedúcej priesmykom pomedzi vrchy Karanč a Šiator, často po jarných či jesenných dažďoch a vyliatí miestnych potokov neschodnej boli nútení obchodníci čakať v stanoch, pričom si cestujúci začali vymieňať či predávať tovar. Druhou osadou tvoriacou dnešnú obec je Bukovinka, založená po polovici 19. storočia v chotári dnes maďarskej obce Somoskőújfalu. Rozvoju osád napomohol v roku 1866 založený kameňolom s drvičom kameňa s parným strojom a vybudovanie železničnej trate Lučenec - Filákovo - Somoskőújfalu (1871). Po prvej svetovej vojne sa na rozparcelovanej pôde osád usadili obyvatelia Detvy, Hriňovej, Šoltýsky a Kokavy nad Rimavicou. Ďalší rozvoj nastal po druhej svetovej vojne a osamostatnení sa osád od Radzoviec v roku 1959 (ťažobný priemysel (hnedé uhlie, andezit, bazalt, štrk), moderný hraničný prechod Šiatorská Bukovinka-Somoskőújfalu s nepretržitou prevádzkou).

Dolina Šiatorského (nesprávne Bukovinského) **potoka.** Dolina v Cerovej vrchovine nad Šiatorskou Bukovinkou s viacerými prameňmi a mokradami, ktoré sú vhodným prostredím pre obojživelníky (salamandra škvrnitá, mlok obyčajný) a raka riečneho. Nachádza sa tu rekonštruovaný rybník zo začiatku 19. storočia, vo výtokovej časti je balvanitý skok, ktorý slúži na migrácie vodných živočíchov pri umelo vytvorených bariérach. Okolité les tvorí 100- až 150ročná bučina, najrozšírenejší je buk lesný, pozoruhodný je výskyt mohutného duba žltkastého, v podraze je vzácna kukučka vencová. Záverom doliny prechádza štátna hranica s Maďarskom.

Národná prírodná rezervácia Šomoška. Chránené územie v doline Šiatorského potoka v Cerovej vrchovine východne od Šiatorskej Bukovinky priliehajúce k slovensko-maďarskej štátnej hranici vyhlásené v roku 1954 na ochranu morfoloicky výrazného kopca - vulkanického neku s prechodom do krátkeho lávového prúdu s unikátnou ohnutou päť- až šesťbokou stĺpovou odlučnosťou bazaltu („Kamenný vodopád“) - s pestrou mozaikou biocenóz a výskytom viacerých chránených druhov rastlín a živočíchov. Na vrchole stojí hrad Šomoška (samostatné heslo). Rezervácia je súčasťou chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie (súčasť sústavy Natura 2000).

Hrad Šomoška. Zrúcanina gotického hradu nad maďarskou obcou Somoskő pri slovensko-maďarskej štátnej hranici v Cerovej vrchovine juhovýchodne od Šiatorskej Bukovinky na 490 m vysokom bazaltovom kuželovitom vrchu - vypreparovanom sopečnom prírodnom kanáli (lávovom neku). Pochádza zo 14. storočia, bol súčasťou reťaze strážnych hradov, ktoré bránili prístup k banským mestám. Po potlačení Rákocziho povstania začal postupne chátrať a na začiatku 19. storočia zhorela jeho posledná veža po zásahu bleskom. Hrad zachránila až rozsiahla konzervácia a čiastočná rekonštrukcia, ktorí trvá od roku 1972 dodnes.

Kamenné more a kamenný vodopád pod hradom Šomoška. Útvary na severovýchodnom svahu hradného vrchu: kamenné more z bazaltových hranolov vzniklo mrazovým zvetrávaním v starších štvrtohorách. Povyše mora sa nachádza kamenný vodopád - skalná stena vysoká 9 m s unikátnou päť- až šesťbokou odlučnosťou bazaltu okraja sopečného komína, resp. krátkeho lávového prúdu, odkrytá v 14. storočí ťažbou bazaltu na výstavbu hradu. Geologické atrakcie Šomošky patria k najznámejším lokalitám slovenskej strany medzinárodného **Novohrad-Nógrád globálneho geoparku UNESCO** (viac v textoch k náučnému chodníku Mestský park Filakovo).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Cerová vrchovina. Chránené územie pri hranici s Maďarskom južne od Rimavskej Soboty vyhlásené v roku 1989 v lesnatej vyššej časti geomorfologického celku Cerová vrchovina, ktorý je severným výbežkom vrchoviny Cserhát v Maďarsku a je typický mladým vulkanickým reliéfom. Cerová vrchovina je svojráznym územím budovaným v paleogénno-neogénnom mori sedimentovanými ílmi, pieskovecami, zlepenkami, do ktorých po ich tektonickom výzdvihu začiatkom neogénu vnikli andezitové lakolity - po ich eróznodenulačnom vypreparovaní sú to dnešné najvyššie vrchy Karanč (725 m n. m.) a Šiator (660 m n. m.) v okolí Šiatorskej Bukovinky. Na prelome neogénu a kvartéru sa do paleoúdolí vyliali bazaltové lávové prúdy - po ich následnom vypreparovaní z relatívne menej odolných sedimentárnych hornín vznikol inverzný reliéf - na miestach pôvodných údolí sú dnes tiahle ploché chrby, napr. Mačacia, Belina, Pohanský hrad, Borkút, Chrasť (s dĺžkou až 11 km, ležiaci mimo územia CHKO). V reliéfe tiež nápadne vystupujú vypreparované bazaltové a brekciové výplne sopečných komínov - neky, diatrémy - (Šomoška, Hajnáčsky hradný vrch, Šurice (Soví hrad), Steblová skala) a zvyšky troskových kuželov (Medvedia výšina, Monosa, Ragáč, Dunivá hora, Veľký Bučeň a Malý Bučeň (oba mimo územia CHKO)). Lesy CHKO vytvárajú pestrú mozaiku od lesostepných a rozvolnených spoločenstiev na skalných lokalitách cez zapojené dubové lesy prevažne na južných až po bučiny na severných expozíciách svahov s hlavnými drevinami dubom cerovým, bukom lesným, dubom zimným a hrabom obyčajným. Z chránených druhov rastlín sa tu vyskytuje napr. poniklec lúčny český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), lan chlpatý hladkastý (*Linum hirsutum* subsp. *glabrescens*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*) a rôzne druhy vstavačov (*Orchis*). Zoogeograficky územie patrí do panónskeho pásma stepí. Z viacerých vzácnych skupín bezstavovcov tu bolo zistených mnoho ohrozených druhov chrobákov a motýľov, zo stavovcov napr. skokan rapotavý, jašterica zelená, hadiar krátkoprstý, včelárík zlatý, výrik lesný a viaceré druhy netopierov využívajúce podzemné pseudokrasové priestory. Celé územie CHKO je súčasťou rozsiahlejšieho chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie a obsahuje viacero území európskeho významu, napr. Cerová vrchovina, Soví hrad, Vodokáš, Pieskovcové chrby (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Šomoška (vstupný areál)
2. Bukovinský potok
3. Jazierka
4. Lesy
5. Kamenné more
6. Kamenný vodopád
7. Krajina
8. Hrad Šomoška

